Paradoxaal China

Westerse perceptie, oosterse realiteit

onder redactie van

Peter Ho

Parthenon
Almere

Serie *China in verandering*, deel 2

Uitgeverij Parthenon
Eikenstraat 39
1326 AG Almere
parthenon@xs4all.nl
www.uitgeverijparthenon.nl

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan, dient men de wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in readers en andere compilatiewerken dient men zich tot de uitgever te wenden.

© 2010 Peter Ho. Alle rechten voorbehouden. Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevens-bestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enig andere manier, zonder vooraf-gaande schriftelijke toestemming van de rechthebbenden.

© 2010 Peter Ho. All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission in writing from the proprietors.

OMSLAG: Löss *grafisch ontwerpers,* Amsterdam
TREFWOORDEN: China, moderne geschiedenis
NUR: 686 (moderne geschiedenis)
ISBN/EAN: 978 90 79578 xxx

Inhoud

1. Inleiding: China, Cultuur en Confucianisme: Onze perceptie, hun realiteit, *Peter Ho*

2. Westerse Beelden over China: Van Mao tot Tian'anmen
Jan Willem Blankert, David Fouquet, Ingrid d'Hooghe, Boi Boi Huong en Frans-Paul van der Putten

3. Chinese investeringen in Nederland: Neemt China Nederland over?
Meine Pieter van Dijk

4. Hoger onderwijs en wetenschap in China: Van Ontwikkelingsland tot Kenniseconomie?
Marieke Havinga en Peter Ho

5. China's invloed in Afrika: Een vat vol tegenstrijdigheden?
Meine Pieter van Dijk

6. Chinese geneeskunst versus Westerse scepsis
Marlou Visser

7. Olympische Spelen en mondiale beeldvorming: Zijn de meeste dromen bedrog?
Jeroen de Kloet en Gladys Pak Lei Chong

Over de auteurs

Index

1. China, Cultuur en Confucianisme: Onze perceptie, hun realiteit?

Peter Ho
Rijksuniversiteit Groningen

Inleiding

Er wordt veel over China beweerd, geschreven en gediscussieerd. Is China een dictatuur of een democratie-in-wording? Is het een kolonisator in Afrika of een partner in ontwikkelingshulp? Moeten we vrezen voor Chinese product-kwaliteit of wordt Nederland overstroomd door Aziatische hi-tech? Uit de wirwar van mediaberichten lijkt het haast onmogelijk te begrijpen wat er waar en onwaar is van China. Sterker zelfs, door de Chinese culturele, regionale en sociaal-economische diversiteit is alles wat je over China beweert wel waar én onwaar. China is vandaag de dag niet meer de dictatoriale één-partijstaat van Rode Gardisten, allesoverheersende censuur, en tanks op het Plein van de Hemelse Vrede. Maar net zo min is het die fantastische markt van 1.3 miljard Chinezen, waar je per se naar toe moet als je mee wilt doen met het grote geld. De waarheid ligt – zoals Confucius zou zeggen – ergens in het Midden.

Het is tegen deze achtergrond dat deze bundel is uitgebracht als tegenwicht aan de 'China-bashing' maar ook aan de China-euforia, welke doorgaans de toon in de media zetten. Dit boek betoogt dat onze kijk op China zich niet verhoudt tot de werkelijkheid. China wordt beschreven als dat land met draconische maatregelen zoals de één-kind politiek en een burgerregistratiesysteem dat niet onder zou doen voor Zuid-Afrikaanse apartheid; maar ook als het land met gloednieuwe achtbaanswegen, mega-bruggen, dynamische miljoenensteden, en wellicht binnenkort een heuse hogesnelheidslijn naar Europa. De Volkskrant (11 Maart 2010) berichtte lyrisch dat China serieus naar deze optie keek: de 13.000 km van Peking naar London in

2. Westerse Beelden over China: Van Mao tot Tian'anmen

Jan Willem Blankert, David Fouquet, Ingrid d'Hooghe, Boi Boi Huong en Frans-Paul van der Putten

Overmatig kritisch?

Het Westen kijkt met een kritisch blik naar China's politieke systeem, zeker sinds het neerslaan van de studentendemonstraties op het Tian'anmen plein in 1989. Westerse media, mensenrechtenorganisaties en politici vestigen met grote regelmaat de aandacht op thema's als corruptie, de positie van etnische minderheden, en beperkingen op de terreinen van godsdienstvrijheid en de vrijheid van meningsuiting. Naast binnenlandse kwesties wordt ook China's buitenlandse beleid in toenemende mate kritisch gevolgd. Het gaat daarbij om ontwikkelingen als de militaire modernisering van China en de in sommige ogen tè vriendschappelijke houding van Beijing tegenover de regimes in landen als Myanmar (Birma), Zimbabwe en Soedan – regimes die op grote schaal mensenrechten schenden en waarmee het Westen het contact liever mijdt. Een belangrijk element in de Westerse perceptie is de opvatting dat China's politieke ontwikkeling stagneert, of zich in elk geval langzamer beweegt dan wenselijk is. De huidige machthebbers houden krampachtig aan de macht – gevolg van het ontbreken van een democratisch systeem – wat weer zou leidt tot een repressief, incompetent binnenlands beleid en een onverantwoordelijk buitenlands beleid.

Deze beeldvorming roept verschillende vragen op. Een van de belangrijkste daarvan is of het beeld dat veelal van China geschetst wordt overmatig negatief is. Naast negatieve elementen worden in het Westen immers vaak ook positieve aspecten benadrukt, met name waar het China's culturele erfenis en economische prestaties betreft. China's economische beleid wordt als relatief succesvol beoordeeld, en de langtermijn visie, daadkracht en continu-

3. Chinese investeringen in Nederland: Neemt China Nederland over?

Meine Pieter van Dijk
UNESCO-IHE Institute for Water Education, Delft
Erasmus Universiteit, Rotterdam

Chinese overnames: een inleiding

China legt zich niet meer alleen toe op de export naar andere landen, maar doet tegenwoordig ook veel buitenlandse investeringen. Bijna iedere dag leest u in de krant wel van een overname. In de laatste paar jaar heeft China bijvoorbeeld voor miljarden dollars geinvesteerd in olieconcessies, oliebedrijven en in andere mijnbouwbedrijven. Chinese bedrijven, met name overheidsbedrijven, zijn belangrijke investeerders in het buitenland geworden. Dat is niet direct het beeld dat de meeste mensen van China hebben. Toch is het land al in de jaren tachtig begonnen om op kleine schaal strategisch belangrijke investeringen in het buitenland te doen. Rond de helft van de jaren tien had China in totaal al bijna 55 miljard dollar in het buitenland geïnvesteerd. Deze ontwikkeling roept een aantal vragen op die in dit hoofdstuk aan de orde zullen komen. Hoe belangrijk zijn de Chinese buitenlandse investeringen in het buitenland? Hoe moeten we daar tegen aan kijken? Betekent het enorme overschot aan dollars dat China in de loop der jaren verdiend heeft dat er nog veel investeringen te verwachten zijn, ook in Nederland? In deze bijdrage zullen eerst de buitenlandse investeringen in China besproken worden en wordt daarna een kort overzicht van de Chinese investeringen in het buitenland gegeven. Is China door de enorme hoeveelheid vreemde valuta waarover het beschikt ook bezig de bankier van de wereld te worden? Om die vraag te beantwoorden staan we ook stil bij de Chinese investeringen en beleggingen buiten China, om uiteindelijk in Nederland uit te komen.

4. Chinese overnames: een inleiding:
Hoger onderwijs en wetenschap in China: Van Ontwikkelingsland tot Kenniseconomie?

Marieke Havinga en Peter Ho
China Business Institute / Erasmus Universiteit, Rotterdam

Sinds de openstelling van China is de economie enorm gegroeid en doet de Chinese samenleving in de metropolen soms denken aan een scène uit een science fiction film; futuristische gebouwen, enorme wegen die elkaar in de lucht kruisen en miljoenen door elkaar krioelende mensen. Maar deze fenomenale groei leverde ook een enorme druk op het wetenschappelijk onderzoek en daarmee op het onderwijssysteem. In dit opzicht is China niet uniek: ontwikkeling kan niet zonder goed universitair onderwijs en wetenschappelijk onderzoek.

Om niet achter te blijven in de wereldeconomie heeft het Chinese Ministerie van Onderwijs grote hervormingen doorgevoerd in het onderwijssysteem. Een doel van het laatste vijf-jarenplan is het gat tussen China en het Westen te dichten op het gebied van innovatie, wetenschap en technologie. De ambities zijn hoog: China wil in 2020 tot een van de vijf kenniseconomieën van de wereld behoren. Maar sommige Westerse analysten denken dat het zo snel niet zal gaan, China is nog een ontwikkelingsland, die de communistische dictatuur nog moet ontgroeien. Anderen daarentegen menen dat China al snel de intellectuele wereldmacht kan overnemen. Hordes slimme Chinese kinderen zullen gretig de Westerse kennis opslorpen, om die vervolgens in eigen land te gebruiken en ons voorbij te streven.

Onze Westerse denkbeelden over China's zijn divers, en soms ingegeven door een angst voor het 'Gele Gevaar.' De vraag is echter of het Chinese wetenschappelijk onderzoek al zover is dat ze met slimme uitvindingen, innovatie en patenten het Westen voorbij zullen schieten. Onze kennis van

5. China's invloed in Afrika: Een vat vol tegenstrijdigheden?

Meine Pieter van Dijk
UNESCO-IHE Institute for Water Education, Delft
Erasmus Universiteit, Rotterdam

Inleiding: Wat doet China in Afrika?

China's activiteiten in Afrika kregen in 2008 veel aandacht in de pers, voordat de financiële crisis de hele krant ging vullen. Veel mensen in het westen vragen zich af: wat doet China in Afrika? De Chinezen zijn echter al sinds de jaren vijftig in Afrika actief. Toen gaf voorzitter Mao Zedong steun aan socialistische regimes in hun onafhankelijkheidsstrijd. De Chinezen bouwden in die tijd de spoorlijn van Zambia naar Tanzania en gaven steun aan de onafhankelijkheidsstrijd in Angola. China legt zich nu echter toe op handel met en investeringen in Afrika en dat leidt nogal eens tot spanningen. Voorbeelden zijn China's investeringen in de olie sector in Soedan en Angola en Chinese activiteiten in de mijnbouw sector in Kongo, waar koper, kobalt en platina gewonnen wordt of zal worden. China koopt ook hardhout in Kongo Brazzaville en ijzererts in Zuid Afrika.

In de westerse beeldvorming bouwen Europese aannemers en bedrijven met geld van de Europese Unie (EU) wegen in Afrika. Maar Chinese bouwbedrijven zijn ook zeer actief in Afrika. Zij hebben nu een marktaandeel van meer dan 50 procent van de in Afrika aanbestede wegen. Dat steekt Europese bedrijven, die tot voor kort deze lucratieve markt domineerden. Het debat over China's aanwezigheid in Afrika begon eind 2005 toen de media er, in het zicht van de Olympische spelen in 2008, aandacht aan begonnen te schenken. Bij gebrek aan harde gegevens werden veel impressionistische artikelen gepubliceerd, die vaak ook een morele ondertoon hadden. Zo van:

Zes elementen van China's strategie zijn belangrijk. Ten eerste, meer hulp en leningen voor Afrika. Behalve dat China de hulp aan Afrika in drie jaar zal verdubbelen, waardoor China de belangrijkste donor in Afrika zal worden, werd gedurende het Afrika-China Forum ook toegezegd dat er in drie jaar 5 miljard US$ meer aan zachte leningen zal worden verstrekt (in totaal ongeveer 10 miljard US$ per jaar). Ten tweede, bevorder de handel met en investeringen in Afrika. Daarvoor worden nog vijf industrie terreinen (economic and trade cooperation zones) in Afrika gebouwd, vergelijkbaar met de twee die in Zambia al bestaan. Het derde element is schulden kwijt schelden. China zal de schulden van de armste en zogenaamde minst ontwikkelde landen in Afrika, die geen diplomatieke relaties met Taiwan onderhouden, kwijtschelden. Vervolgens zal het de invoertarieven voor Afrikaanse producten in China verlagen. Het aantal producten waarvoor een nultarief geldt, zal van 190 naar 440 gebracht worden wat het voor Afrika gemakkelijker zal maken om naar China te exporteren. Het land wil ook betere toegang tot de markten van deze Afrikaanse landen krijgen. China wil de wederkerigheid, die de wereldhandels organisatie (WTO) vereist in handelsovereenkomsten en die ook in de Europese overeenkomsten met Afrika wordt in gebouwd. Ten slotte, werkt China in de richting van vrijhandelszones waar geen of heel lage invoertarieven gelden.

Verschillen tussen de Washington en Beijing consensus

Washington consensus	Beijing consensus
Op economisch gebied	
1. Vrije markten, belangrijke rol voor de particuliere sector	1. Belangrijke rol voor de overheid in de economie, maar de markt gebruiken
2. Leningen, maar onder strikte voorwaarden	2. Er worden geen voorwaarden aan hulp, zachte leningen en het kwijt schelden van schulden gesteld
3. Projecten worden uitgevoerd met lokale bedrijven en creëren ter plaatse werkgelegenheid	3. Het gaat vooral om het inzetten van Chinese arbeiders, bedrijven en technologie
4. Het gaat om de transfer van kennis technologie en ervaring	

6. Chinese geneeskunst versus Westerse scepsis

Marloe Visser
Rijksuniversiteit Groningen

Gedroogde zeepaardjes, slangenbloed, tijgerpenissen. De gemiddelde Westerling denkt bij deze opsomming aan een dierentuin, maar een Chinees eerder aan een apotheek. Gedroogde zeepaardjes kunnen immers onder andere worden gebruikt om astma of incontinentie te verhelpen en de consumptie van slangenbloed of delen van tijgerpenissen is goed voor de vruchtbaarheid. De eeuwenoude traditionele Chinese geneeskunde is onder andere bekend door het gebruik van delen van (beschermde) diersoorten voor medicatie, maar bevat een heel scala aan methoden om ziektes te genezen. Al duizenden jaren worden in China en omliggende Aziatische landen kruiden en dierenextracten, massages, diëten en acupunctuur als geneeswijze gebruikt. In China zijn de traditionele dokters nog steeds erg populair en ook in de rest van de wereld weet men zijn weg naar de acupunctuurkliniek of de kruidengenezer ook steeds vaker te vinden.

Door de groeiende populariteit van traditionele Chinese geneeswijzen in het Westen groeit ook de scepsis over de werking ervan. De Westerse wetenschap is vaak evidence-based, waarbij de werking van geneesmiddelen uitgebreid is getest en onderzocht. Bij een bepaalde kwaal hoort een bepaald medicijn, waarvan men zeker weet dat het werkt op het gedeelte van het lichaam dat niet naar behoren functioneert. Voor een huidziekte zal men bijvoorbeeld een zalf voorschrijven, een bacteriële infectie wordt behandeld met antibiotica. In de Chinese geneeskunde, daarentegen, wordt helemaal niet direct naar een bepaalde kwaal gekeken, maar worden medicijnen individueel voorgeschreven en kan, bijvoorbeeld, een huidziekte worden behandeld met dieetvoorschriften of een massage.

De Chinese geneeskunde wordt door sommige van haar Westerse voorstanders bijna tot een mystieke ervaring verheven. Maar de Chinese genees-

7. Van Olympische Spelen: Zijn de meeste dromen bedrog?

Jeroen de Kloet en Gladys Pak Lei Chong
Universiteit van Amsterdam

> *'Waarheid is een mobiel leger metaforen (...) die een volk na lang gebruik als vaststaand, canoniek en bindend voorkomen: waarheden zijn illusies waarvan men vergeten is dat ze illusies zijn, metaforen die versleten zijn...'*
> Friedrich Nietzsche

Draaikolk van gebeurtenissen

'One World, One Dream' was de Chinese slogan voor de Olympische Spelen in Beijing. Het inspireerde migrantenarbeiders in Beijing om een CD op te nemen met als titel 'Our World, Our Dream.' Daarmee wilden zij uiting geven aan het gevoel dat de Olympische dromen wellicht minder eenduidig zijn dan de Chinese staat en de organisatoren van de Spelen suggereren met hun slogan. Dat de CD pas na de Spelen uit kon komen is niet verwonderlijk, vooraf hield de Partij de regie van de Spelen en de beeldvorming daaromheen strak in handen. Maar ondanks die strakke regie doet het verschil in beleving van de Spelen binnen en buiten China, de onrust over schendingen van mensenrechten, en de draaikolk van gebeurtenissen die China en de wereld in 2008 in haar greep hielden, vermoeden dat er meerdere werelden zijn, en meerdere dromen. De vraag in dit hoofdstuk is in hoeverre het mogelijk is om die caleidoscopische, tegenstrijdige en gelaagde Chinese werkelijkheid te verbeelden, en welke belemmeringen daarin zijn te overwinnen.

Het jaar 2008 was voor China meer dan alleen een Olympisch jaar. De gebeurtenissen stapelden zich in dat jaar als het ware op en vormden een complexe mix van beelden die razendsnel de wereld omspanden. Sneeuw-

Over de auteurs

Jan Willem Blankert is werkzaam bij het Directoraat-Generaal Externe Betrekkingen van de Europese Commissie.

Gladys Pak Lei Chong is een promovendus aan het Instituut voor Migratie en Etnische Studies aan de Universiteit van Amsterdam.

Meine Pieter van Dijk is Hoogleraar Water services management aan UNESCO-IHE in Delft en als hoogleraar Urban management verbonden aan het ISS in Den Haag en de Erasmus Universiteit in Rotterdam.

David Fouquet is directeur van het Asia-Europe Information Project in Brussel.

Marieke Havinga is een afgestudeerd sinologe. Zij is Directeur van het China Business Institute, en daarnaast trainer in de Chinese taal en cultuur.

Peter Ho is hoogleraar Internationale Ontwikkelingsstudies aan de Rijksuniversiteit Groningen. Hij publiceerde vele boeken over China (waaronder het populaire Dat is Chinees voor Mij), en is een veelgevraagd adviseur voor overheden en het bedrijfsleven. Ho treedt regelmatig op in de media.

Ingrid d'Hooghe is onderzoeker bij Instituut Clingendael.

Boi Boi Huong is journalist en China-deskundige.

Jeroen de Kloet is Universitair Docent Media en Cultuur aan de Universiteit van Amsterdam. Gladys Pak Lei Chong is een promovendus aan het Instituut voor Migratie en Etnische Studies aan de Universiteit van Amsterdam.

Frans-Paul van der Putten is onderzoeker bij Instituut Clingendael.

Marlou Visser werkt als webredacteur bij Elsevier. Zij studeerde sociologie aan de Rijksuniversiteit Groningen en deed daarna de master journalistiek aan dezelfde universiteit. Ze liep stage op de kunst- en mediaredactie en op de stadsredactie van Het Parool.